

ANDRZEJ A. ZIĘBA
Kraków

PROFESOR ANDRZEJ BROŻEK

20 stycznia 1994 r. w dalekim Lüneburgu zmarł nagle profesor Andrzej Brożek, wybitny historyk polski o międzynarodowej renomie.

Pochodził z rodziny o bogatych i wielowątkowych tradycjach. Jego dziad, Franciszek, przywędrował na Śląsk Austriacki pod koniec XIX stulecia z podkrakowskich Zbydniowic i wzenił się w miejscową rodzinę Wytrzensów (z której wywodził się też wybitny slawista austriacki, Günter Wytrzens). Ojciec i matka profesora byli już Ślązakami, mieszkańcami Katowic, a w okresie międzywojennym pracownikami tamtejszej administracji państwowej. W Katowicach urodził się 10 listopada 1933 r. ich najstarszy syn, Andrzej.

Wykształceniem swym Andrzej Brożek związany był najpierw z rodzinnymi Katowicami, gdzie w roku 1950, jako ekstern, złożył egzamin dojrzałości po ukończeniu Gimnazjum św. Jacka, tu także rozpoczął studia w Wyższej Szkole Ekonomicznej. Chciał wprawdzie studiować na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale dla absolwentów katolickiego gimnazjum ta droga była w tamtych latach zamknięta. Magisterium uzyskał w Uniwersytecie Warszawskim w roku 1955, pod kierunkiem wybitnego historyka spraw gospodarczych Witolda Kuli. Historia gospodarcza stała się odtąd specjalizacją naukową dra Brożka. Doktorat obronił u prof. Kuli na Uniwersytecie Warszawskim (druk: *Robotnicy spoza zaboru pruskiego w przemyśle na Górnym Śląsku (1870-1914)*, Wrocław 1966), zaś pracę habilitacyjną w roku 1968 w Instytucie Historii PAN w Warszawie (druk: *Ostflucht na Górnym Śląsku*, Katowice 1966).

Kolejne szczeble kariery akademickiej związały go z Wyższą Szkołą Ekonomiczną w Katowicach, z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Opolu oraz Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie. Tu w roku 1988 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Wykładał w Instytucie Badań Polonijnych UJ, śmierć zaskoczyła go

tuż przed planowanym przejściem do Instytutu Historii UJ, gdzie zresztą już wcześniej prowadził zajęcia z zakresu historii emigracji i skupisk polskich oraz polonijnych. Ponadto profesor Brożek związany był bliską współpracą ze Śląskim Instytutem naukowym w Katowicach i Instytutem Śląskim w Opolu.

Ale nie tylko Polska była areną aktywności naukowej i dydaktycznej Profesora. Już od roku 1972 często realizował swoje projekty badawcze za granicą jako stypendysta Fundacji Humboldta, John F. Kennedy Institut der Freien Universität Berlin, Tempus i wielu innych. Wygłaszał referaty na wielu międzynarodowych konferencjach naukowych na obu kontynentach, wykładał w Institut für Europäische Studien w Wiedniu. Jego prace ukazywały się po polsku, angielsku, niemiecku, rosyjsku, czesku, ukraińsku, słowacku i francusku.

Profesor Brożek był także członkiem wielu prestiżowych organizacji naukowych w Polsce i za granicą, m.in. Polish American Historical Association (które w roku 1993 nadało mu swą doroczną nagrodę im. Mieczysława Haimana), Opolskiego Towarzystwa Naukowego (którego był przewodniczącym), Societatis Scientiarum Favendis Silesiae Superioris w Katowicach (które współzakładał i któremu także przewodniczył), Kuratorium Internationales Institut für Nationalitätenrecht und Regionalforschung w Monachium, Commission of History of International Relations w Mediolanie, kilku komitetów naukowych Polskiej Akademii Nauk, rad naukowych Biblioteki Narodowej w Warszawie, Instytutu Śląskiego w Opolu (jako przewodniczący) i Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach oraz wielu innych. Zasiadał w radach redakcyjnych m.in. „Kwartalnika Historycznego”, „Zarania Śląskiego” oraz „Studiów Śląskich”.

Działalność naukowa profesora Brożka skupiała się na badaniu ruchów migracyjnych ludności w kontekście stosunków międzynarodowych. Szczególnie interesowały go ruchy ludnościowe na pograniczu polsko-niemieckim oraz migracje zamorskie, głównie do USA. Jego dorobek w tym ostatnim okresie obejmuje m.in. książka *Ślązacy w Teksasie* (Wrocław 1972) oraz *Polonia amerykańska 1854-1939* (Warszawa 1977, wersja anglojęzyczna – Warszawa 1985). Można go dziś zaliczyć do pionierów i klasyków tego kierunku badań naukowych w Polsce. W dziedzinie tej zdobył sobie powszechny i nie kwestionowany autorytet. W związku z pracą dydaktyczną w Instytucie Badań Polonijnych UJ, gdzie wykładał historię Polski dla studentów cudzoziemskich, powstała praca *The History of Poland* (Kraków 1985), wydana też w wersji niemieckojęzycznej.

Profesor Brożek był także nauczycielem nowych pokoleń historyków. Wypromował ponad pięćdziesięciu magistrantów i kilku doktorantów. Umiał opiekować się pracami naukowymi swych uczniów, służąc trafnymi wskazówkami i radami, ale jednocześnie wspierając ich samodzielne inicjatywy. Potrafił pokierować zainteresowaniami swych doktorantów z dalekowzroczną trafnością.

Pisząc o profesorze Brożku nie można nie wspomnieć o jego wybitnym wpływie na rozwój życia kulturalnego na Śląsku. Był tam znany i ceniony. Promował współpracę Katowic z Zaolziem. Był autorem wielu ważnych regionalnych inicjatyw naukowych. Jedną z ostatnich była idea opracowania i wydania słownika biograficznego duchowieństwa śląskiego. Potrafił połączyć swą śląską tożsamość z gorącym polskim patriotyzmem i standardami kultury europejskiej. To ta śląskość, łącząca w sobie znajomość rozmaitych kultur, wyznań i narodowości, sprawiła chyba, że potrafił utrzymywać przyjacielskie kontakty z Niemcami pomimo trudnych doświadczeń osobistych z lat okupacyjnych, że był ceniony zarówno w środowiskach katolickich, jak i protestanckich. Dowodem uznania dla jego działalności naukowej na Śląsku była nagroda Opola w roku 1976 oraz nagroda im. Wojciecha Korfanteo przyznana mu przez związek Górnośląski w roku 1994, już pośmiertnie.

Pozostawił po sobie ponad 300 publikacji naukowych, ale przede wszystkim pamięć uczciwego i prawego człowieka oraz wspaniałego profesora, pryncypialnego w swych zasadach naukowych, historyka dociekliwego i bezstronnego.